

РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

УДК.332.14 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ЗВ'ЯЗКУ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА З ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

С.Г. Турчіна, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті узагальнено наукові погляди теорій розвитку інституційного середовища. Зосереджується увага на зв'язку інституційного середовища та інноваційної діяльності.

Ключові слова: інституційне середовище, інноваційна діяльність, економіка знань, конкурентоспроможність, глобалізація.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються нині на глобальних ринках, супроводжуються обвалом фондових індексів, спадом ділової активності, соціальними трансформаціями, зумовлюють пріоритети для розробки механізмів та інструментів державного регулювання, одним з яких є формування продуманої інноваційної політики. Сьогодні актуальною стає теза про те, що базовою умовою досягнення сталого економічного зростання визнається інноваційна складова, досить вагомий вплив на формування якої мають інституції, що здійснюють структурування та упорядкування умов нестабільного середовища. Виходячи з цього, створення сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності є важливим кроком для успішного генерування нових знань і створення конкурентоздатної національної економіки, а удосконалення національного законодавства й інституційної структури в цілому є необхідним для формування середовища,

яке відповідало б потребам інноваційної економіки. Незважаючи на значні наукові здобутки і можливості інституціоналізму, в економічній літературі недостатньо розглядається вплив інституційного середовища на інноваційну діяльність.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні підходів до аналізу інституційного середовища інноваційної діяльності та його впливу на процес створення інновацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження інституційного середовища в концепціях інституціоналістів розвивається в декількох напрямках (рис. 1.) Теорія суспільного вибору (Дж. Бьюкенен, Г.Талак, М. Олсон, Р. Толлісон та ін.) вивчає інституційне середовище діяльності індивідів і організацій в суспільному секторі, акцентуючи увагу на втратах, пов'язаних з діяльністю господарства (економіка бюрократії, пошук політичної ренти і т.п.).

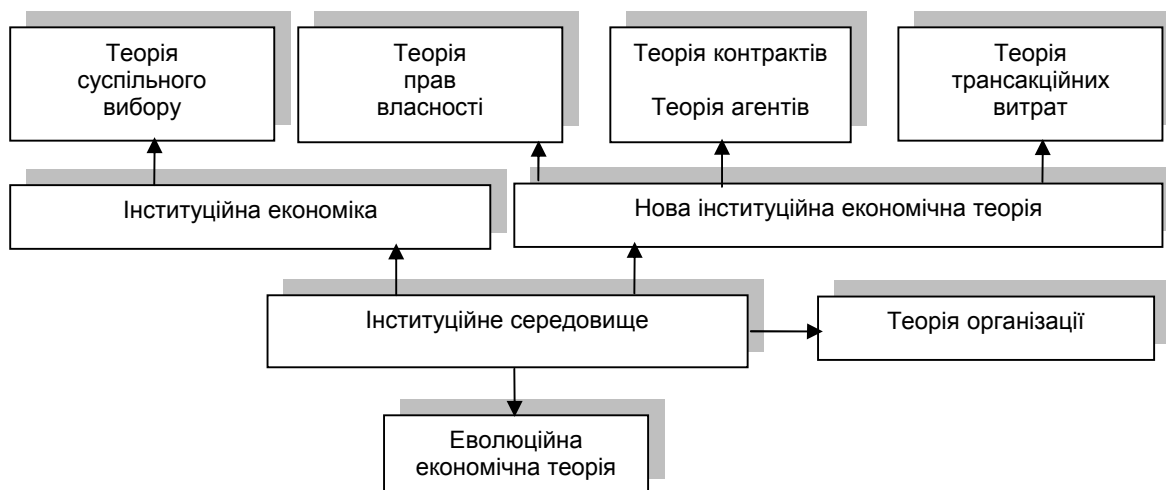

Рис. 1. Основні теорії, що вивчають елементи і зв'язку інституційного середовища

Економічна теорія транзакційних витрат розглядає вплив інституційного середовища на витрати пов'язані з укладанням контрактів і функці-

онування інститутів (Р. Коуз, О. Уільямсон, А. Алчіан, Б. Клейн, Г. Демсец).

В рамках теорії прав власності (Р. Коуз, А. Алчіан, Г. Демсец, Де Алеси, Е. Фуруботн,

Р. Рихтер та ін.) досліджується інституційне середовище діяльності економічних організацій, акценти переміщуються на отримання переваг від чіткої специфікації прав власності.

Теорія контрактів (М. Дженсен, В. Меклінг, Дж. Стигліц, Б. Клейн, Д. Крепс, Дж. Коммонс, С. Гроссман, О. Харт та ін.) також дозволяє аналізувати вплив інституційного середовища на процеси укладання і виконання контрактів. В цьому випадку домінуючими є "правила гри", засновані на формальних (конституційних) нормах (конституційне право, адміністративне і майнове право, різні законодавчі і нормативні акти).

Сучасна еволюційна теорія побудована під відчутним впливом Й. Шумпетера поглиблює інституційну картину і визнає складність взаємовідносин на ринку, їх залежність від більш крупних соціальних та інституційних структур, наявність елементів кооперування та довіри, необхідних для успішної роботи ринка. Р. Нельсон і С. Уінтер стверджують [4], що норма і ефективність необхідних змін у структурі форм і галузей промисловості, так як ефективність зусиль з адаптації і управлінню новими технологіями, залежать від інституційних структур, підтримуючих і формуючих економічну діяльність, і від тієї міри, до якої вони полегшують виробничі зміни.

Теорія організації отримала свій розвиток завдяки ідеям О. Уільямсона. Однак, сучасні концепції тільки частково відносять цей курс виключно до нової інституційної економіки.

На думку класика інституційної теорії Д. Норта, інституції - це правила гри в суспільстві, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне річище, вони структурують стимули в процесі людського обміну – політичного, соціального чи економічного. Інституції забезпечують суспільство основною структурою, за допомогою якої люди впродовж історії створювали порядок і намагалися зменшити невизначеність у процесі обміну. Вони є ключем до розуміння взаємозв'язку між державним ладом та економікою, а також наслідків цього зв'язку для економічного зростання (або застою і занепаду) [3, с. 12; 151].

Дослідники інституційного середовища в структурі інноваційної системи визначають як комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і національні корені, традиції, політичні та культурні особливості.

Інституційне середовище визначає стимули до здійснення інноваційної діяльності, формує сприятливі умови для розробки і впровадження нових технологій, підвищення підприємницької активності. В цьому сенсі взаємозв'язок між інституційним середовищем на макрорівні, інституційними умовами та національною інноваційною системою можна представити у вигляді коліщат, які рухають інноваційні процеси в економіці (рис. 2.)

Рис.2. Двигуни інноваційних процесів в економіці

Однак,

більшість досліджень виносить за межі розгляду питань, пов'язаних з впливом інституційних умов на показники розвитку національних і регіональних інноваційних систем. Як правило, в дослідженнях до інституційних умов відносять ті, що створені на макрорівні.

На нашу думку, інституційне середовище - це характеристики зовнішніх (макро) умов, тоді як інституційні умови - це адаптовані до регіональних умов "рамкові" інституційні умови макрорівня, а також специфічні економічні і позаекономічні механізми, які обумовлюють інноваційну активність на регіональному рівні.

До зовнішніх умов макро рівня (що формують інститути та визначають "правила гри"), відносяться:

- законодавчі і нормативні акти;
- контрактне право;
- регулювання правами власності;
- система виконання контрактів;
- соціокультурні норми;
- інституційна довіра.

До внутрішніх умов макрорівня ("інституційні структури виробництва"):

- параметри ринкових трансакцій (трансакційні витрати, умови невизначеності, частота виконання угод, специфічність активів);
- наявність альтернативних організаційних структур - формальних і неформальних (мереж, союзів, альянсів тощо), що забезпечують ефективний обмін;
- розвинена бізнес-інфраструктура, яка створює передумови для становлення і розвитку підприємства;
- внутрішні ринки, інтегровані структури, гнучкі угоди (франчайзинг, торговельні і промислові мережі, довгострокові контракти);
- міжособистісна довіра.

Таким чином, до інституційних умов інновацій відносяться формальні і неформальні інститути, що функціонують на території, забезпечують реалізацію інноваційного потенціалу. До подібних інститутів відносять нормативні акти регіональних органів влади, стратегії і програми стосовно підтримки інноваційної діяльності і суб'єктів інновацій, наявність ділових зв'язків і партнерств, стратегічних альянсів і союзів у сфері інноваційного бізнесу, розвинутої інноваційної інфраструктури. Значний вплив на формування умов здійснюють також розміри трансакційних витрат, що створюють передумови для становлення інноваційного підприємництва і здійснюють суттєвий вплив на створення передових технологій.

Головною задачею формальних і неформальних інститутів є підтримка стабільності господарських відносин. Розв'язання цього завдання забезпечує стійке інституційне оточення (середовище) на макрорівні та створення інституційних

умов для реалізації інноваційного потенціалу на мезо- і мікрорівнях.

Одним з шляхів вирішення згаданої проблеми на сучасному етапі є поєднання наукових досліджень з освітніми послугами. Прикладом створення сприятливих умов для відтворення інновацій, зазвичай, вважається прийняття Акта Бейя-Доуела (Bayh-Dole Act) 1980 року в США, завдяки якому сектор університетської науки отримав імпульс до активного патентування технологій і їх комерціалізації на ринку. Цей акт став каталізатором масштабного поширення процесів поєднання трансформації академічної науки з комерціалізацією технологій [5]. Метою цього кроку було збільшення національної технологічної та економічної конкурентоспроможності держави, дозволяючи некомерційним організаціям (в тому числі університетам) і малому бізнесу патентувати результати наукових досліджень, що фінансуються державою. Під правилами, установленими у відповідності з актом, інтелектуальна власність повинна належати університету і передаватися на ринок. Однак, у дослідженнях Дж. Оун-Сміта відмічається, що університети, переміщені в нове конкурентоспроможне середовище, не були достатньо підготовленими. Цей хід вимагав перебудови в організаційних та інституційних заходах для підтримки науки і наукових досліджень [6].

Активна експансія університетів, розширення відносин з промисловістю, створення бізнес-інкубаторів, проведення експертиз, навчання, перехресна участь у власності компаній на етапі «старт-ап», розвиток венчурної індустрії стали можливими завдяки здійсненню державної політики [1]. Згідно з даними агенції Sampat і Nelson відбулася інституціоналізація організаційної інфраструктури трансфера технологій для університетів США [2]. Більшість експертів відзначають, що "революційні" зміни, які відбулися, пов'язані з академічним сектором науки і створеною можливістю оформлення прав власності для університетів викликали більш широкі соціальні зміни - "shockwave", які змусили сектор фундаментальної науки переглянути своє місце в суспільстві [2].

Висновки. Новий етап розвитку і трансформації вітчизняної економіки в економіку засновану на знаннях вимагає від органів влади ґрунтовної і продуманої державної політики, формування цілої низки заходів і механізмів, спрямованих на підтримку суб'єктів інновацій. Варто відмітити, що на ефективність їх діяльності безпосередньо впливає рівень розвитку інституційного середовища. Недосконалість останнього підвищує ризики господарської діяльності підприємств, тому при його формуванні необхідним є вивчення та дотримання принципів класичних теорій, враховуючи особливості розвитку вітчизняної економіки.

Список використаної літератури

1. Дерябина М. Институциональные аспекты постсоциалистического переходного периода / М. Дерябина // Вопросы экономики. — 2001. — №2. — С. 108 — 124.
2. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер. — М.: Наука, 2004. — 240 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. — М.: Фонд экономической книги Начала, 1997. — 180 с.
4. Олейник А. Институциональная экономика / А. Олейник. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 416 с.
5. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // Економіка України. — 2008. — №6. — С. 4 — 13.
6. Davis L. Institutional Change and American Economic Growth: A First Step towards a Theory of Institutional Innovation / L. Davis, D. North. — Journal of Economic History. — 1970. — Vol.30. — №1. — С. 131 — 149.
7. <http://www.info-library.com.ua>
8. <http://www.readbookz.com>.

В статье обобщены научные взгляды теорий развития институциональной среды. Сосредоточивается внимание на связи институциональной среды и инновационной деятельности.

Ключевые слова: институциональная среда, инновационная деятельность, экономика знаний, конкурентоспособность, глобализация.

The views of scientists concerning institutional environment are summarized in the article. The main focus is made upon link of institutional environment and innovative activity.

Key words: institutional environment, innovative activity, knowledge economy, competitiveness, globalization.

Дата надходження в редакцію: 20.02.2012 р.

Рецензент: д.е.н., професор Л.І.Михайлова

УДК: 332.145:338.439

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ХАРЧОПРОДОВОЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Н.Т. Шадура-Никипорець, к.е.н., доцент, Чернігівський державний технологічний університет

У статті розглядаються проблеми підвищення ефективності функціонування продовольчої сфери та регіональної господарської системи на основі використання інноваційно-інвестиційної моделі розвитку харчопродовольчого комплексу регіонального рівня.

Ключові слова: регіональний харчопродовольчий комплекс, мультиплікатор, інноваційно-інвестиційна модель розвитку, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На думку доктора економічних наук В. Захарченка, "в сучасних умовах ключовим для всіх регіонів України, навіть аграрно-індустріальної спеціалізації, є інноваційна та інвестиційна стратегія" [4]. Погоджуючись з його твердженням, вважаємо, що за сучасних умов стратегія регіонального розвитку повинна базуватись на інноваційно-інвестиційній моделі, зміст якої полягає у прискореному розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти продукцію з високою доданою вартістю, формуванні експортного потенціалу цих виробництв, підвищенні технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним вітчизняним технологіям і світовим науково-технічним досягненням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних основ ефективного функціонування продовольчої сфери в регіоні та практичних рекомендацій що-

до її розвитку зробили такі науковці, як Борщевський П. [8], Бутко М.[1], Гончаров В., Дейнеко Л.[7], Коваленко А.[7], Кропивко М., Лебединський Ю., Лисецький А., Мармоль Л., Опацький Л., Паламарчук М., Саблук П., Сичевський М., Чернюк Л. [9] та інші.

У роботах цих вчених [1; 7; 8] закладене вагоме теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження проблем функціонування сфери продовольчого забезпечення населення країни та її регіонів. Однак трансформаційні процеси сучасності, вагомість продовольчої сфери у національній економіці та її соціальна спрямованість визначають необхідність поглиблення досліджень моделей її розвитку у складі продуктивних сил регіону за обставин посилення міжгалузевої інтеграції.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження впливу використання інноваційно-інвестиційної моделі розвитку продо-